

اخلاق مبلغان

آنچه یک مبلغ باید بداند

سید علی فتاحی

سرشناسه: فتاحی، سید علی
عنوان و نام پدید آور: اخلاق مبلفان / سید علی فتاحی
مشخصات نشر: قم، عصر جوان، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری: ۱۶۸ ص
شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۶۱۷۳ - ۴۵ - ۰

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: اسلام - تبلیغات

موضوع: اخلاق - احادیث - وعظ

رده بندی کنگره: ۴ / ۶۲ / ۱۱ BP

بدر دیه: ۲۹۷/۲۱

شناسنامه

نام کتاب ..... اخلاق مبلفان
نویسنده ..... سید علی فتاحی
ناشر ..... عصر جوان
چاپخانه ..... توحید
تیراژ ..... ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ ..... اول / ۱۳۹۴
قطع و صفحه ..... رقعه ۱۶۸ صفحه
قیمت ..... ۶۵ تومان

همراه مؤلف: ۰۹۱۲۲۵۱۷۳۹۲

مرکز پخش: قم، خیابان ارم، پاساژ قدس، طبقه پنجم، پلاک ۱۶۷، انتشارات عصر جوان

تلفن: ۰۳۷۷۳۰۰۳۷ - ۰۲۵ همراه: ۰۹۱۲۲۵۵۲۸۴۸۰

تمامی حقوق این اثر محفوظ می باشد

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات ۱۱

مقدمه ۱۲

تعریف اخلاق ۱۶

۱- معنای لغوی ۱۶

۲- معنای اصطلاحی ۱۶

۳- فواید اخلاق ۱۷

۴- آثار و برکات اخلاق خوب در روایات ۱۸

سم اخلاق ۲۰

تعریف سم اخلاق ۲۰

موضوع علم اخلاق ۲۱

اهمیت علم اخلاق ۲۱

تعریف تبلیغ ۲۳

۲- معنای لغوی ۲۳

۲- معنای اصطلاحی ۲۳

تعریف مبلغ ۲۵

نتیجه‌گیری ۲۷

فصل دوم: اخلاق از دیدگاه اندیشمندان اسلامی ۲۹

۱- ابو نصر فارابی ۳۰

تعریف اخلاق ۳۰

۲- ابن مسکویه ۳۰

تعریف اخلاق ۳۰

معیار فضیلت و رذیلت اخلاقی ۳۱

۳- ابو علی سینا ۳۱

تعریف اخلاق ۳۱

تعمیر پذیری اخلاق ۳۱

- ۴- غزالی ۳۲
- تعریف اخلاق ۳۲
- ۵- شیخ اشراق ۳۲
- تعریف اخلاق ۳۲
- ۶- خواجه نصیر الدین طوسی ۳۳
- تغییر پذیری ۳۳
- ۷- فیض کاشانی ۳۴
- تعریف اخلاق ۳۴
- اصول فضایل اخلاقی ۳۴
- گونه های اخلاق ۳۴
- ۸- علامه محمد باقر مجلسی ۳۴
- ۹- ملا محمد مهدی نراقی ۳۵
- تعریف اخلاق ۳۵
- حد وسط ملاک فضیلت ۳۵
- ۱۰- شهید مطهری ۳۶
- تعریف اخلاق ۳۶
- فرق اخلاق با آداب ۳۶
- آبشخور اخلاق ۳۶
- اصول اخلاق ۳۷
- ۱۱- امام خمینی ۳۷
- تعریف اخلاق ۳۷
- ۱۲- علامه طباطبائی ۳۸
- نتیجه گیری ۴۰
- فصل سوم: اخلاق اجتماعی** ۴۱
- تعریف اخلاق اجتماعی ۴۲
- اصول اخلاق اجتماعی در قرآن ۴۳

۴۴	..... اصول اخلاق اجتماعی در روایات
۴۷	..... فضایل اخلاقی از منظر امام علی علیه السلام
۴۸	..... اصول اخلاق اجتماعی از دیدگاه امام رضا علیه السلام
۴۸	..... اشاره
۴۹	..... شیوه‌های اخلاق اجتماعی
۵۰	..... ۱- رعایت کرامت انسانی
۵۱	..... ۱- اخلاق اجتماعی و مهرورزی
۵۲	..... اخلاق اجتماعی در جایگاه علم
۵۲	..... ۱- التزام به اخلاق گفت و گو
۵۳	..... ۱- مناظره با منطق مورد قبول حریف
۵۴	..... ۱- مناد ب شناسی
۵۵	..... اصول اخلاق اجسعی از دیدگاه فلاسفه
۵۶	..... اقسام اخلاق
۵۶	..... الف) اخلاق دینی و غیر دینی
۵۶	..... ویژگی‌های اخلاق دینی
۵۷	..... ویژگی‌های اخلاق غیر دینی
۵۹	..... ب) اخلاق نظری و عملی
۵۹	..... اقسام اخلاق عملی
۶۰	..... ج) اخلاق بر اساس حرفه‌ها و مشاغل
۶۰	..... ۱- اخلاق طلبگی
۶۱	..... ۲- اخلاق دانشجویی
۶۱	..... ۳- اخلاق مدیریتی
۶۲	..... ۴- اخلاق پزشکی
۶۲	..... ۵- اخلاق سیاستمداران
۶۴	..... نتیجه‌گیری

فصل چهارم: وظایف و اخلاق مبلغان ۶۵

۶۶ ..... وظایف مهم مبلغان

۶۶ ..... ۱- شناخت خویش

۶۷ ..... ۲- دعوت مردم با کردار نه گفتار

۶۸ ..... ۳- احترام به دیگران

۶۹ ..... ۴- موعظه حسنه

۷۱ ..... ۵- به کارگیری شیوه‌های قرآنی در امر تبلیغ

۷۱ ..... الف) حکمت

۷۲ ..... ب) موعظه

۷۲ ..... ج) محالاه

۷۴ ..... اخلاق فردی مبلغان

۷۴ ..... ۱- اخلاص در عمل

۷۵ ..... ۲- پیشگامی در عمل

۷۶ ..... ۳- سعه صدر

۷۸ ..... ۴- انتقاد پذیری

۷۹ ..... ۵- تواضع و فروتنی

۸۰ ..... اخلاق اجتماعی مبلغان

۸۰ ..... ۱- اعتبار و سابقه خوش

۸۲ ..... ۲- محبت و نرم خوئی با مخاطبین

۸۴ ..... ۳- خیرخواهی و همدلی با مردم

۸۵ ..... ۴- مشورت

۸۵ ..... ۵- برقراری ارتباط قوی

۸۷ ..... راههای اثر بخشی تبلیغ

۸۷ ..... ۱- هم‌زبانی با مخاطب

۸۸ ..... ۲- عقلانی بودن و قابلیت استدلال

۸۹ ..... ۳- تناسب با نیاز مخاطب

۹۰	۴- هماهنگی با فطرت.....
۹۱	۵- ارائه تدریجی پیام.....
۹۳	۶- هماهنگی بین انذار و تبشیر.....
۹۳	۷- استفاده از پیام‌های دو جانبه.....
۹۴	نتیجه‌گیری.....
۹۵	فصل پنجم: مصادیق اخلاق اجتماعی مؤثر در تبلیغ.....
۹۶	مقدمه.....
۹۶	۱- حسن معاشرت.....
۹۷	الف) پیامبر اسلام ﷺ و حسن معاشرت.....
۹۸	ب) حسن معاشرت در روابط اجتماعی.....
۹۹	ج) سلول انزادی.....
۱۰۰	۲- رفق و مدارا.....
۱۰۱	الف) تعریف مدارا.....
۱۰۲	ب) پیامبر ﷺ و مدارا.....
۱۰۳	ج) روایاتی در زمینه رفق و مدارا.....
۱۰۴	د) آثار مدارا.....
۱۰۵	۳- مهربانی.....
۱۰۵	الف) مهربانی و رحمت پیامبر ﷺ.....
۱۰۶	ب) آثار رحمت.....
۱۰۶	نقش رحمت در پیشرفت اسلام.....
۱۰۷	نقش محبت و رحمت در اداره امور.....
۱۰۸	۴- عفو و گذشت.....
۱۱۱	۵- سخاوت و بخشندگی.....
۱۱۲	۶- تواضع.....
۱۱۶	۷- مردمی بودن.....
۱۱۹	۸- امانتداری.....

- ۹- وفای به عهد..... ۱۲۱
- ۱۰- خرافه ستیزی..... ۱۲۲
- الف) نمونه هایی از مبارزه با خرافات..... ۱۲۴
- ۱- مبارزه با خرافات در سن کودکی..... ۱۲۴
- ۲- مبارزه با خرافات در مرگ ابراهیم..... ۱۲۴
- ۱۱- دانش پروری..... ۱۲۷
- ۱۲- مساوات اجتماعی..... ۱۲۹
- الف) مفهوم مساوات اجتماعی..... ۱۲۹
- ب) اسلام آیین مساوات..... ۱۳۰
- ج) بابر رحمته الله علیه و اجرای مساوات..... ۱۳۱
- د) مساوات در اجرای قانون..... ۱۳۲
- ۱۳- عدل..... ۱۳۳
- ۱۴- مهر و محبت..... ۱۳۵
- ۱۵- صداقت..... ۱۳۷
- الف) مراحل صداقت..... ۱۳۸
- ۱۶- صبر..... ۱۳۸
- ۱۷- مشورت..... ۱۴۱
- ۱۸- ادب و احترام..... ۱۴۲
- ۱۹- حکمت و موعظه حسنه..... ۱۴۳
- ۲۰- شجاعت..... ۱۴۷
- الف) نمونه های کامل شجاعت در تبلیغ..... ۱۵۱
- منابع..... ۱۵۸

فضایل اخلاقی، از مقدس‌ترین گرایش‌های فطری انسان به شمار می‌آیند که با آفرینش و ساختار وجودی او همراه بوده و همواره مورد توجه عموم مردم به ویژه دانشمندان اخلاق بوده است و جدایی بشر از آن فضایل چه در بخش فردی و چه در بخش اجتماعی، جامعه را با انحطاط عقیدتی و اخلاقی مواجه می‌سازد و انسان را با آسیب‌ها و آفت‌های اخلاقی بسیاری روبرو نموده و زندگی آرام و با صفای بشریت را عملاً به مخاطره می‌اندازد و در صورت ادامه این روند، نگرانی‌ها و استرس‌های روحی و روانی را به دنبال خواهد داشت. یک زندگی غیر سالم توأم با جنگ و خشونت، ظلم و بی‌عدالتی و بی‌اخلاقی را به ارمغان می‌آورد. بشر، امروز ناز جسمش را می‌کشد و از هر جهت به جسم خویش، از لحاظ تغذیه، سلامت و رفاه اجتماعی می‌رسد ولی از روح و روان خویش که شاکله اصلی وجود انسان است، غافل است. روح و روانی که اگر سالم باشد، جسم انسان را هم سالم می‌کند.

امروز بشر روح و روان خویش را به بی‌مهری و بی‌توجهی قرار داده است. خوراک روح و روان بشر، دین و اخلاقیات است که نه تنها مورد توجه قرار نمی‌گیرد بلکه بر عکس، ردایل اخلاقی جایگزین آن شده است. از این رو، رشد و تعالی جوامع بشری در گرو توجه به فضایل اخلاقی و نهادینه نمودن آن‌هاست و همین است که سعادت بشر را در دنیا و آخرت تضمین خواهد نمود.

اخلاق، دانش مقدس و تعالی بخش است؛ زیرا نتیجه آن، پاکی از تمام پلیدی‌ها و زشتی‌هاست. لذا در آن چگونه زیستن^۱ به بهترین وجه به

بشریت آموزش داده می‌شود.

پیامبران الهی برای نجات بشر، سختی‌ها و دشواری‌های توان فرسایی را متحمل شدند و در مقابل ناسزاگویی‌ها و اهانت و فحش و طعنه و استهزاء که از سرکشان و جهّال می‌دیدند، به بهترین بیان و خیرخواهانه‌ترین وعظ، پاسخ می‌دادند و با بیانی شیوا و اخلاقی نیکو با آنان برخورد می‌کردند.

ناوند به رسول گرامیش ﷺ می‌فرماید: «اگر کسانی از قوم نزد تو آمدند و بی‌احرامی و بی‌حیایی کردند، تو با ایشان به نرمی حرف بزن و وعده نیک بده.»^۱ هم چنین آنان و اقسام زخم زبان‌ها و تهمت‌ها و اهانت‌های دیگری که در قرآن کریم از آن‌ها حکایت شده و هیچ نقل نشده که یکی از انبیاء الهی ﷺ در مقابل این آزارها، خشونت و یا بد زبانی کرده باشند، بلکه در مقابل، گفتار خوب و خلق خوش را نرمی از خود نشان می‌دادند.^۲

پیامبر اکرم ﷺ با توکل به خدا، سبحان و استعانت از خالق و از طرفی به وسیله اخلاق عظیم اجتماعی، خویش در طول ۲۳ سال توانست با نور علم و معرفت، جهالت مردم را درمان نهوده و با ایجاد وحدت و برادری اولین منشور دولت اسلامی را به جهانیان ارائه دهد.

امروز مبلغان دینی که متولیان در امر دین هستند، راه پیامبران الهی ﷺ را ادامه می‌دهند، باید با تأسی به آن بزرگواران، از طریق اخلاق و رفتار پسندیده که عموم جامعه انسانی طالب و عاشق آن هستند، نسبت به این امر بسیار مهم، قیام نمایند.

مبلغ بدون اخلاق اجتماعی معنا ندارد چون مبلغ فعالیت هایش در

۱ سوره اسراء؛ آیه ۲۸.

۲ طباطبائی، سید محمد حسین؛ المیزان؛ ج ۶ ص ۴۲۶.

جامعه است و قوام و ادامه حیات انسانی یک جامعه نیز منوط به حاکمیت اخلاق در آن است. هر چه مبلغ پیام خوبی و عالی داشته باشد ولی این پیام از طریق اخلاق اجتماعی به مخاطبین منتقل نشود، نه تنها اثر بخشی نخواهد داشت بلکه موجب انزجار و تنفر مخاطبین خواهد شد. آرزوی هر مبلغ دینی است که در اجتماع و محل تبلیغ خویش موفق باشد که یکی از پایه‌های اساسی این توفیق، اخلاق اجتماعی است بنابراین حتی انسان‌های مغفول و نادان را هم به سوی دین و مبلغ جذب می‌کند.

از این رو نال و بلکه همه آموزه‌های دینی صبغه و رنگ اخلاقی دارند، در این علم از بهترین ملکات و کیفیات رفتاری بشری، با توجه به شأن و منزلت انسان سخن گفته می‌شود.

پس از علم توحید، علم اخلاق شریف‌ترین علم از جهت موضوع، غایت و غرض است؛ زیرا جان انسانی که جام بهان نماست، با این علم به اوج کمال خود می‌رسد و حیات زینند و معقول بشری که توأم با آراستگی نفسانی است، به وسیله این علم بدست می‌آید.

در عظمت این علم شریف، همین بس که در آن کریم، فقط اخلاق نیکوی پیامبر اسلام ﷺ را با وصف عظیم یاد و ستایش نمره ادب است، در حالی که همه کمالات بشری در وجود آن حضرت به بهترین شکل ظهور و تجلی یافته بوده بود.

توجه به اخلاق، در هر زمان و دوران برای تعادل قرار بشری و برقراری روابط انسانی و تقویت حسن مسئولیت‌پذیری در همه ابعاد ضرورت دارد. به ویژه زمانی که علم و تکنولوژی در اوج پیشرفت باشند.

زیرا اگر چنین رشدی بدون توجه به اخلاق صورت پذیرد، ضایعات فراوانی را برای جامعه انسانی به بار خواهد آورد و گاهی به حدی جامعه بشری را تهدید می‌کند که جان میلیون‌ها و بلکه میلیارد‌ها انسان در خطر آماج این بی بند و باری‌ها و قدرت طلبی‌های زشت خویان دنیای بشریت قرار می‌گیرد، خصوصاً زمانی که جاهلیت به شکل مدرن و گرگ ستیزانه در عرصه اعمال ظاهر شود.

با این حال باید تأسف خود را از جهت بی توجهی و بی اعتنائی به اخلاق و تربیت و نگاه سطحی به این علم پر دامنه و وسیع اظهار نمود؛ زیرا برخی آن را به دور موعظه و پند دانسته و این گونه پنداشته‌اند که اخلاق همین است و بس، در حالی از این نکته مهم غفلت ورزیده‌اند که راه رسیدن به یک نظام و سیستم نهاد اخلاقی، تعلیم و آموزش مستمر و فراگیر و پی گیری آن است. امید است در رده‌های علمیه به ویژه مبلغان دینی که در امر تبلیغ می‌کوشند بیش از پیش در نهادینه کردن چنین سیستمی، با توجه به شأن هدایتگری جهانی بوده نمایند.

والسلام

قم، مهر ۱۳۹۴

سید علی فتحاحی